

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta

Ajankohtaisselonteko turvallisuusympäristön muutoksesta

Ulkoasiainvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Ajankohtaisselonteko turvallisuusympäristön muutoksesta (VNS 1/2022 vp): Asia on saapunut työelämä- ja tasa-arvovaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava ulkoasiainvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- tasa-arvosuurlähettiläs Katri Viinikka, ulkoministeriö
- erityisasiantuntija Erno Mähönen, työ- ja elinkeinoministeriö
- erityisasiantuntija Susanna Piepponen, työ- ja elinkeinoministeriö
- johtaja Tanja Auvinen, sosiaali- ja terveysministeriö
- henkilöstöjohtaja Antti Korkala, puolustusministeriö
- sosiaalipäällikkö Hannu Maijanen, Puolustusvoimat
- tasa-arvovaltuutettu Jukka Maarianvaara, Tasa-arvovaltuutetun toimisto
- yhdenvertaisuusvaltuutettu Kristina Stenman, Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto
- asiantuntija Nina Järviö, Tasa-arvoasiain neuvottelukunta
- dosentti, yliopiston lehtori Marjaana Jauhola
- professori (emerita) Kevät Nousiainen

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- sisäministeriö
- Plan International Suomi

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Toiminta- ja turvallisuustilanteen muutos

Valtioneuvoston ajankohtaisselonteossa arvioidaan Venäjän Ukrainaan kohdistaman hyökkäyksen aiheuttaman ulko- ja turvallisuuspoliittisen toimintaympäristön muutosta ja muutoksen vaikutuksia Suomelle. Lisäksi selonteossa arvioidaan Suomen varautumista talouteen, kriisinsie-

Valiokunnan lausunto TyVL 3/2022 vp

tokykyyn, huoltovarmuuteen, sisäiseen turvallisuuteen, kyberturvallisuuteen, hybrdivaikuttamiseen ja kriittiseen infrastruktuuriin kohdistuviin vaikutuksiin kokonaisturvallisuuden mallin mukaisesti.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta käsittelee selontekoa toimialansa osalta keskittyen etenkin kriisintietokykyyn ja sisäiseen turvallisuuteen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvoaikutusten näkökulmasta.

Valiokunta kiinnittää vakavaa huomiota siihen, että ajankohtaisselonteossa ei käsitellä sodan ja kriisien vaikutuksia eri sukupuoliin ja ihmisryhmiin. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusnäkökulmaa ei huomioida myöskään arvioitaessa Suomen varautumista, vaikka se selonteon mukaan tapahtuu kokonaisuusturvallisuuden mallin mukaisesti. Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta pitää sinänsä ymmärrettävänä, että sotilaallisen liittoutumisen etuja ja haittoja pohtiva selonteko keskittyy puolustusstrategisiin kysymyksiin ja että kriisien hallintaan liittyviä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskysymyksiä ei juuri käsitellä, mutta katsoo, että turvallisuustilanteen arvioinnin ja siihen varautumisen täydentyessä näihin seikkoihin on syytä kiinnittää erityistä huomiota.

Kriisitilanteiden tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskysymykset

Selonteon kansallisen puolustuskyvyn ylläpitämistä koskevassa jaksossa todetaan, että Suomi puolustaa aluettaan ja kansalaisiaan kaikkia yhteiskunnan voimavaroja hyödyntäen. Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että jaksossa ei erikseen arvioida naisten osuutta ja merkitystä puolustuskyvyn ylläpitämisessä.

Kriisitilanteiden tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskysymyksiä on perinteisesti Suomessa korostettu lähinnä Suomen ulkosuhteissa noudatettavassa politiikassa. Valiokunta huomauttaa, että kriisioloissa tilanne sukupuolten osallisuuden ja suojelutarpeen osalta ei Suomessa oletettavasti olisi ratkaisevasti erilainen kuin maailmassa yleensä. Myös Suomessa on kriisitilanteissa tarpeen suojella naisia ja tyttöjä muun muassa sukupuoleen perustuvalta väkivallalta ja varmistaa naisten osallistuminen konfliktin ratkaisuun ja rauhanrakennukseen.

Kriisit ja sodat vaikuttavat kaikkiin ihmisiin sukupuolesta riippumatta, mutta niillä on usein myös sukupuolierityisiä vaikutuksia. Etenkin miehet joutuvat uhraamaan terveytensä ja jopa henkensä sodan vuoksi rintamalla. Tämä johtuu suurelta osin siitä, että asevelvollisuus esimerkiksi Suomessa koskee vain miehiä.

Sukupuolten osallistuminen kriisiajan hallintoon. Etenkin sotilaallisissa mutta muissakin kriiseissä nimetään toimielimiä kriisiajan hallinnon tehtäviin. Tällaiset elimet saattavat olla valtakunnallisia ja itsehallintoalueiden, valtion aluehallinnon tai paikallisen itsehallinnon asettamia. Tällaisilta elimiltä saatetaan edellyttää usein esimerkiksi sotilaallista tai teknistä asiantuntemusta.

Tasa-arvolain (609/1986) 4 a §:n mukaan valtion, hyvinvointialueen ja hyvinvointialuiden yhteistoiminnan toimielimissä sekä kuntien ja kuntien välisen yhteistyön komiteoissa, neuvottelukunnissa ja muissa vastaavissa toimielimissä tulee olla sekä naisia että miehiä vähintään 40 %. Ehdokkaita nimeävien tahojen tulee mahdollisuuksien mukaan ehdottaa sekä naista että miestä jokaista jäsenpaikkaa kohden. Valiokunta huomauttaa, että säännös koskee lähtökohtaisesti myös

Valiokunnan lausunto TyVL 3/2022 vp

mahdollisia kriisiajan hallintoelimiä, vaikka onkin odotettavissa, että kriisiajan toimielinten täydessä korostuvat muut seikat kuin jäsenten sukupuoli. Valiokunta tähdentää, että riittävä naisten osallistuminen kriisiajan hallintoelimiin ei ole itseisarvo, vaan se on myös kansainvälisen kokemuksen perusteella oleellisen tärkeää toiminnan menestyksen kannalta.

Informaatiovaikuttamisen torjuminen

Selonteossa todetaan, että informaatioturvallisuus korostuu tietoyhteiskunnassa, jossa jokainen kansalainen voi olla sekä tiedon vastaanottaja ja käsittelijä että tuottaja ja jakelija. Venäjän aggressio Ukrainaa kohtaan on johtanut informaatioympäristöjen voimakkaaseen eriytymiseen. Venäjä pyrkii ohjaamaan mielipiteen muodostamista kotimaassa ja ulkomailla sekä luo narratiivia (kertomuksia) toimiansa oikeuttamiseksi.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta tähdentää, että jokaisella Suomessa asuvalla tulee olla yhdenvertainen oikeus ja mahdollisuus saada ilmiöistä ja tapahtumista luotettavaa tietoa. Luotettavan tiedon jakamisella ja sen yhdenvertaisella saavutettavuudella ennaltaehkäistään tehokkaasti disinformaatiohyökkäyksiä.

Informaatiovaikuttamista käytetään myös sukupuolten tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden vastustamisessa osana nk. anti-gender-ajattelua. Saadun selvityksen mukaan viimeisten kymmenen vuoden aikana kansainvälisesti on voimistunut poliittinen liikehdintä, joka suuntautuu ”gender-ideologiaa” tai ”gendersalaliittoa” vastaan. Liike on antifeministinen, ja tähtää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta koskevien kansainvälisten sopimusten horjuttamiseen. Esimerkiksi Istanbulin sopimuksen ratifioinnin yhteydessä tästä on nähty sekä kansallisia että EU:n tason esimerkkejä. Anti-gender-ajattelu yhdistää hyvin erilaisia toimijoita, ja sen tavoitteena on sukupuolten tasa-arvoon liittyvien jo saavutettujen oikeuksien kyseenalaistaminen.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan Venäjä on sitoutunut vahvasti anti-gender-liikkeen tavoitteisiin. Venäjän levittämää anti-gender-ajattelua vahvistava disinformaatio pyrkii aiheuttamaan hajaannusta ja heikentämään kohdevaltion hallinnon uskottavuutta. Valiokunta huomauttaa, että tämäntyyppisellä informaatiovaikuttamisella voidaan pyrkiä rapauttamaan niitä arvoja, joihin Suomi on sitoutunut, sekä luomaan sisäistä kahtiajakoa esimerkiksi Suomen sisällä.

Valiokunta pitää tärkeänä, että anti-gender-liikkeen vaikutusyriytykset tunnistetaan, koska kriisiajan informaatiovaikuttaminen hyvin todennäköisesti sisältäisi myös anti-gender-tyyppistä materiaalia. Valiokunta tähdentää, että Suomessa tulee varautua ennakoon estämään erityisesti johtavassa asemassa oleviin naisiin kohdistuva disinformaatio ottaen huomioon, että Suomen poliittisen johdon ja virkakoneisten suhteellisen suuri naisvaltaisuus saattaa tehdä Suomen haavoittuvaksi tässä suhteessa.

Vuonna 2021 julkaistiin selvitys Suomen hallitukseen kohdistuneesta poliittisesti motivoidusta vihapuheesta. Sen mukaan kolmannes kuntapolitiikoista ja lähes puolet kansanedustajista oli saanut vihapostia. Selvityksessä todettiin, että vihapuhe kohdistui ennen kaikkea naispoliitikkoihin ja että vain pieni osa siitä oli bottien (tietokoneohjelmien) lähettämää. Vihapuhetta lähettäneet henkilöt olivat kuitenkin todennäköisesti ainakin joltakin osin saaneet vaikutteita maan ulkopuolisista naisiin kohdistuvista vihaviesteistä. Valiokunta huomauttaa, että ulkopoliittisen tai soti-

Valiokunnan lausunto TyVL 3/2022 vp

laallisen kriisin vallitessa poliittisen johdon uskottavuutta epäilemättä pyrittäisiin horjuttamaan ulkopuolelta tulevalla disinformaatiolla, joka käsittelee johtajien seksuaalisuutta ja moraalialueita.

Humanitaaristen kriisien syveneminen

Selonteossa todetaan, että Venäjän hyökkäyssodan vaikutukset heijastuvat laajasti globaaliin kehitykseen ja kestäväen kehityksen tavoitteiden saavuttamiseen sekä alueellisiin kriiseihin. Globaalit humanitaarisen avun tarpeet tulevat entisestään kasvamaan Ukrainassa ja sen naapurimaissa sekä myös laajemmin muun muassa ruoan ja energian hinnan nousun takia. Kiihtyvä hintojen nousu ja nälkä uhkaavat lisätä pakolaisuutta.

Valiokunta huomauttaa, että pakolaisuuteen liittyy lukuisia sukupuolistuneita näkökulmia, joiden huomiotta jättäminen uhkaa pahimmillaan terveyttä ja ihmishenkiä. Kriisien keskellä ja niitä pakenevien keskuudessa tulee huolehtia esimerkiksi seksuaali- ja lisääntymisterveydellisistä ja oikeudellisista kysymyksistä sekä aborttioikeuden toteutumisesta sellaisissakin tilanteissa, joissa pako tapahtuu alueille, joissa voimassa oleva aborttilainsäädäntö rikkoo naisten oikeuksia.

Sukupuoli on myös nälkäkriisin ytimessä, sillä erityisesti siitä kärsivät tytöt. Kun ruoasta on pulaa, tytöt joutuvat usein keskeyttämään koulunkäyntinsä ensimmäisinä, ja he myös syövät viimeisinä. Nälkä altistaa tytöt myös sukupuolistuneelle väkivallalle, seksuaaliselle hyväksikäytölle ja ei-toivotuille raskauksille.

Valiokunta pitää tärkeänä, että kriisin kehityspoliittiset vaikutukset arvioidaan pikaisesti turvallisuuspoliittisen päätöksenteon osana ja että Suomi arvioi pikaisesti, miten lisätä tukea toisaalta kehitysyhteistyömäärärahoihin, mutta myös ilmastomäärärahoihin köyhimpien maiden ruokaturvallisuuden ja toisaalta ilmastomuutoksen tuoman epävarmuuden hoitoon, jotta Venäjän hyökkäyssota ja siihen valikoidut taloudelliset pakotteet eivät johda köyhimpien maiden ja henkilöiden tilanteen kurjistumiseen ja lisääntyvään pakolaisuuteen.

Haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien tunnistaminen

Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että selonteossa mainitaan hädänalaiset ja haavoittuvassa asemassa olevat ryhmät tarkentamatta kuitenkaan, mitä nämä ryhmät voivat olla. Valiokunta katsoo, että haavoittuvien ryhmien täsmentäminen on turvallisuustilanteen arvioinnissa tarpeen. Eriytyisen haavoittuvassa asemassa ovat esimerkiksi naiset, lapset, iäkkäät, romanit, vammaiset henkilöt, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt sekä henkilöt, joilla luku- tai kielitaidottomuuden vuoksi on vaikeuksia saada tapahtumista luotettavaa tietoa.

Valiokunta tähdentää, että myös sotien ja konfliktien aiheuttama muuttoliike ja pakolaisuus tulee turvallisuustilanteen analyysissä huomioida selonteossa tehtyä moninaisemmin, jotta toteutettavat toimenpiteet vastaavat todellisia tarpeita ja täyttävät kansainvälisten sopimusten asettamat velvoitteet.

Ukrainasta Suomeen saapuneista täysi-ikäisistä pakolaisista on arviolta yli 80 % naisia, mikä tulee ottaa huomioon pakolaisten tarvitsemissa palveluissa. Valiokunta tähdentää, että rikosten uhreille tulee olla tarjolla tarvittavia tukipalveluita sekä heidän ollessaan Suomessa tai muualla paossa sotaa että mahdollisen kotiinpaluun jälkeen.

Valiokunnan lausunto TyVL 3/2022 vp

Sisäinen turvallisuus ja kriisinsietokyky

Luottamus ja turvallisuuden tunne ovat keskeisiä voimavaroja Suomen sisäisessä turvallisuudessa. Ukrainan sodalla voi olla merkittäviä vaikutuksia yleisen turvallisuuden tunteen kehitykseen, jolla taas on kiinteä yhteys laajempaan henkiseen kriisinkestävyyteen. Väestön henkinen kriisinsietokyky on turvallisuuden kannalta mahdollisessa kriisitilanteessa keskeisessä asemassa.

Selonteossa arvioidaan, että kaksi vuotta kestänyt koronapandemia on heikentänyt väestön kriisinsietokykyä. Erikseen selonteossa mainitaan koronapandemian vaikutus nuoriin.

Sosiaali- ja terveysalan sekä pelastus- ja turvallisuusalan henkilöstö. Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että selonteossa ei erikseen arvioida tai huomioida sosiaali- ja terveydenhoitoalan vaikeaa tilannetta. Julkisuudessa on kannettu huolta etenkin koronan edellyttämän työtilanteen vaikutuksista sosiaali- ja terveydenhoitoalan työntekijöiden työssä jaksamiseen ja työtilanteeseen.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta katsoo, että sosiaali- ja terveysalan henkilöstön työssä jaksamiseen ja työntekijöiden riittävyteen tulee kiinnittää muuttuneessa turvallisuustilanteessa erityistä huomiota. On tärkeää arvioida sitä, minkälaisia vaikutuksia kriisinsietokykyyn voi olla, jos hoidosta vastaava henkilöstö on jo ennen kriisitilanteen alkamista jaksamisen ja hyvinvoinnin sekä henkilöstön riittävyden suhteen vaikeassa tilanteessa. Valiokunta pitää tärkeänä, että sote-alan työntekijöiden riittävyys ja jaksaminen varmistetaan normaaliolosuhteissa, jotta valmius vastata tarpeisiin myös kriiseissä on olemassa.

Selonteossa käsitellään miesenemmistöisten alojen, kuten rajavartioston ja puolustusvoimien, osaamisen ja henkilöstömäärän lisäämistä. Myös näiden alojen kasvanut henkinen paine muuttuneessa tilanteessa on tärkeää huomioida esimerkiksi työterveyden näkökulmasta.

Syrjinnän estäminen kriisitilanteessa

Kriisitilanteissa on tavallista, että väestön kansallinen yhtenäisyys tiivistyy. Itsessään ymmärrettävän ja hyödyllisenkin yhtenäisyyden vahvistumisen käänköpuolena on ”ulkopuolisiin” herkästi kohdistuva epäluulo ja syrjintä, joka kohdistuu etenkin etnisen alkuperänsä vuoksi valtaväestöstä poikkeaviin ihmisiin.

Etninen syrjintä kohdistuu yleisimmin ns. näkyviin vähemmistöihin. Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että Suomessa kuitenkin venäläisiin ja venäjänkielisiin kohdistuva syrjintä on selvitysten mukaan yleistä. Ilmiöllä on historialliset syynsä, ja Ukrainan kriisin arvellaan heikentäneen tilannetta. Valiokunta huomauttaa, että kriisin aikana syrjintään pitää kiinnittää erityistä huomiota. Ottaen huomioon, että muiden valtioiden alueella asuvien venäläisten suojelulla on Venäjän ulkopoliitikassa vahva asema, todellisilla tai väitetyillä syrjintäkokemuksilla voi olla kriisin oloissa ulkopoliittistakin merkitystä.

Kysymys Suomen ja Venäjän kaksoiskansalaisten kohtelusta on hankala, sillä Suomen perustuslain syrjintäkiellon (6 §:n 2 momentti) esitöiden mukaan etnisellä alkuperällä tarkoitetaan sekä kansallista että etnistä alkuperää. Yhdenvertaisuuslain esitöissä perustuslain 6 §:n syrjintäperusteiden alaa ei tarkenneta.

Valiokunnan lausunto TyVL 3/2022 vp

Valiokunta pitää tärkeänä, että nykytilanteessa erottelua kansallisuuteen ja etnisyyteen perustuvan erilliskohtelun välillä analysoidaan tehtyä tarkemmin. Kansainvälisen oikeuden näkökulmasta syrjintää kansallisuuden ja etnisen alkuperän vuoksi on osittain vaikeata erottaa toisistaan. Valtioilla on kuitenkin oikeutettuja syitä kohdella muiden valtioiden kansalaisia toisin kuin omia kansalaisiaan, mutta etnisen (rodun) perusteella tällainen kohtelu ei juuri koskaan voi olla oikeutettua.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta esittää,

että ulkoasiainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 11.5.2022

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Aino-Kaisa Pekonen vas
varapuheenjohtaja Katja Taimela sd
jäsen Bella Forsgrén vihr
jäsen Atte Kaleva kok
jäsen Tuomas Kettunen kesk
jäsen Niina Malm sd
jäsen Jukka Mäkynen ps
jäsen Anders Norrback r
jäsen Arto Satonen kok
jäsen Sofia Virta vihr
varajäsen Matias Marttinen kok
varajäsen Jari Myllykoski vas
varajäsen Hussein al-Tae sd

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marjaana Kinnunen

Valiokunnan lausunto TyVL 3/2022 vp Eriävä mielipide

Eriävä mielipide

Perustelut

Toiminta- ja turvallisuustilanteen muutos

Valtioneuvoston ajankohtaiselonteossa arvioidaan Venäjän Ukrainaan kohdistaman hyökkäyksen aiheuttaman ulko- ja turvallisuuspoliittisen toimintaympäristön muutosta ja muutoksen vaikutuksia Suomeen. Lisäksi selonteossa arvioidaan Suomen varautumista talouteen, kriisinsietokykyyn, huoltovarmuuteen, sisäiseen turvallisuuteen, kyberturvallisuuteen, hybrdivaikuttamiseen ja kriittiseen infrastruktuuriin kohdistuviin vaikutuksiin kokonaisturvallisuuden mallin mukaisesti.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta käsittelee selontekoa toimialansa osalta keskittyen etenkin kriisinsietokykyyn ja sisäiseen turvallisuuteen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvoaikutusten näkökulmasta.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta pitää ymmärrettävänä, että sotilaallisen liittoutumisen etuja ja haittoja pohtiva selonteko keskittyy puolustusstrategisiin kysymyksiin ja että kriisien hallintaan liittyviä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskysymyksiä ei juuri käsitellä, mutta katsoo, että turvallisuustilanteen arvioinnin ja siihen varautumisen täydentyessä näihin seikkoihin on syytä kiinnittää erityistä huomiota.

Kriisitilanteiden tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskysymykset

Selonteon kansallisen puolustuskyvyn ylläpitämistä koskevassa jaksossa todetaan, että Suomi puolustaa aluettaan ja kansalaisiaan kaikkia yhteiskunnan voimavaroja hyödyntäen.

Kriisitilanteiden tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskysymyksiä on perinteisesti Suomessa korostettu lähinnä Suomen ulkosuhteissa noudatettavassa politiikassa. Valiokunta huomauttaa, että kriisioloissa tilanne sukupuolten osallisuuden ja suojelutarpeen osalta ei Suomessa oletettavasti olisi ratkaisevasti erilainen kuin maailmassa yleensä. Myös Suomessa on kriisitilanteissa tarpeen suojella naisia ja tyttöjä muun muassa sukupuoleen perustuvalta väkivallalta ja varmistaa naisten osallistuminen konfliktin ratkaisuun.

Kriisit ja sodat vaikuttavat kaikkiin ihmisiin sukupuolesta riippumatta. Etenkin miehet joutuvat uhraamaan terveytensä ja jopa henkensä sodan vuoksi rintamalla. Tämä johtuu suurelta osin siitä, että asevelvollisuus esimerkiksi Suomessa koskee vain miehiä.

Sukupuolten osallistuminen kriisiajan hallintoon. Etenkin sotilaallisissa mutta muissakin kriiseissä nimetään toimielimiä kriisiajan hallinnon tehtäviin. Tällaiset elimet saattavat olla valtakunnallisia ja itsehallintoalueiden, valtion aluehallinnon tai paikallisen itsehallinnon asettamia. Tällaisilta elimiltä saatetaan edellyttää usein esimerkiksi sotilaallista tai teknistä asiantuntemusta.

Valiokunnan lausunto TyVL 3/2022 vp Eriävä mielipide

Tasa-arvolain (609/1986) 4 a §:n mukaan valtion, hyvinvointialueen ja hyvinvointialueiden yhteistoiminnan toimielimissä sekä kuntien ja kuntien välisen yhteistyön komiteoissa, neuvottelukunnissa ja muissa vastaavissa toimielimissä tulee olla sekä naisia että miehiä vähintään 40 %. Ehdokkaita nimeävien tahojen tulee mahdollisuuksien mukaan ehdottaa sekä naista että miestä jokaista jäsenpaikkaa kohden. Valiokunta huomauttaa, että säännös koskee lähtökohtaisesti myös mahdollisia kriisiajan hallintoelimiä, vaikka onkin odotettavissa, että kriisiajan toimielinten täytössä korostuvat muut seikat kuin jäsenten sukupuoli. Valiokunta tähdentää, että riittävä naisten osallistuminen kriisiajan hallintoelimiin ei ole itseisarvo, vaan toiminnan menestyksen kannalta tehtäviin on tärkeää valita pätevin henkilö hänen sukupuolestaan riippumatta.

Informaatiovaikuttamisen torjuminen

Selonteossa todetaan, että informaatioturvallisuus korostuu tietoyhteiskunnassa, jossa jokainen kansalainen voi olla sekä tiedon vastaanottaja ja käsittelijä että tuottaja ja jakelija. Venäjän aggressio Ukrainaa kohtaan on johtanut informaatioympäristöjen voimakkaaseen eriytymiseen. Venäjä pyrkii ohjaamaan mielipiteen muodostamista kotimaassa ja ulkomailla sekä luo narratiivia (kertomuksia) toimiensa oikeuttamiseksi.

Vuonna 2021 julkaistiin selvitys Suomen hallitukseen kohdistuneesta poliittisesti motivoidusta vihapuheesta. Sen mukaan kolmannes kuntapolitiikoista ja lähes puolet kansanedustajista oli saanut vihapostia.

Humanitaaristen kriisien syveneminen

Selonteossa todetaan, että Venäjän hyökkäyssodan vaikutukset heijastuvat laajasti globaaliin kehitykseen ja kestäväen kehityksen tavoitteiden saavuttamiseen sekä alueellisiin kriiseihin. Globaalit humanitaarisen avun tarpeet tulevat entisestään kasvamaan Ukrainassa ja sen naapurimaissa sekä myös laajemmin muun muassa ruoan ja keskeisiltä osin EU:n epäonnistuneesta energiapolitiikasta johtuvan energian hinnan nousun takia. Kiihtyvä hintojen nousu ja nälkä uhkaavat lisätä pakolaisuutta.

Valiokunta huomauttaa, että pakolaisuuteen liittyy lukuisia näkökulmia, joiden huomiotta jättäminen uhkaa pahimmillaan terveyttä ja ihmishenkiä. Kriisien keskellä ja niitä pakenevien keskuudessa tulee huolehtia esimerkiksi seksuaali- ja lisääntymisterveydellisistä ja oikeudellisista kysymyksistä sekä aborttioikeuden toteutumisesta sellaisissakin tilanteissa, joissa pako tapahtuu alueille, joissa voimassa oleva aborttilainsäädäntö rikkoo raiskattujen oikeuksia.

Valiokunta pitää tärkeänä, että kriisin kehityspoliittiset vaikutukset arvioidaan pikaisesti turvallisuuspoliittisen päätöksenteon osana, jotta Venäjän hyökkäyssota ja siihen valikoidut taloudelliset pakotteet eivät johda köyhimpien maiden ja henkilöiden tilanteen kurjistumiseen ja lisääntyvään pakolaisuuteen.

Haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien tunnistaminen

Ukrainasta Suomeen saapuneista täysi-ikäisistä pakolaisista on arviolta yli 80 % naisia, mikä tulee ottaa huomioon pakolaisten tarvitsemissa palveluissa. Valiokunta tähdentää, että rikosten uhreille tulee olla tarjolla tarvittavia tukipalveluita sekä heidän ollessaan Suomessa tai muualla paossa sotaa että mahdollisen kotiinpaluun jälkeen.

Valiokunnan lausunto TyVL 3/2022 vp
Eriävä mielipide

Sisäinen turvallisuus ja kriisinsietokyky

Luottamus ja turvallisuuden tunne ovat keskeisiä voimavaroja Suomen sisäisessä turvallisuudessa. Ukrainan sodalla voi olla merkittäviä vaikutuksia yleisen turvallisuuden tunteen kehitykseen, jolla taas on kiinteä yhteys laajempaan henkiseen kriisinkestävyteen. Väestön henkinen kriisinsietokyky on turvallisuuden kannalta mahdollisessa kriisitilanteessa keskeisessä asemassa.

Selonteossa arvioidaan, että kaksi vuotta kestänyt koronapandemia on heikentänyt väestön kriisinsietokykyä. Erikseen selonteossa mainitaan koronapandemian vaikutus nuoriin.

Sosiaali- ja terveysalan sekä pelastus- ja turvallisuusalan henkilöstö. Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että selonteossa ei erikseen arvioida tai huomioida sosiaali- ja terveydenhoitoalan vaikeaa tilannetta. Julkisuudessa on kannettu huolta etenkin koronan edellyttämän työtilanteen vaikutuksista sosiaali- ja terveydenhoitoalan työntekijöiden työssä jaksamiseen ja työtilanteeseen.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta katsoo, että sosiaali- ja terveysalan henkilöstön työssä jaksamiseen ja työntekijöiden riittävyteen tulee kiinnittää muuttuneessa turvallisuustilanteessa erityistä huomiota. On tärkeää arvioida sitä, minkälaisia vaikutuksia kriisinsietokykyyn voi olla, jos hoidosta vastaava henkilöstö on jo ennen kriisitilanteen alkamista jaksamisen ja hyvinvoinnin sekä henkilöstön riittävyyden suhteen vaikeassa tilanteessa. Valiokunta pitää tärkeänä, että sote-alan työntekijöiden riittävyys ja jaksaminen varmistetaan normaaliolosuhteissa, jotta valmius vastata tarpeisiin myös kriiseissä on olemassa.

Selonteossa käsitellään miesenemmistöisten alojen, kuten rajavartioston ja puolustusvoimien, osaamisen ja henkilöstömäärän lisäämistä. Myös näiden alojen kasvanut henkinen paine muuttuneessa tilanteessa on tärkeää huomioida esimerkiksi työterveyden näkökulmasta.

Syrjintävaihteet kriisitilanteessa

Kriisitilanteissa on tavallista, että väestön kansallinen yhtenäisyys tiivistyy. Valiokunta huomauttaa, että ottaen huomioon, että muiden valtioiden alueella asuvien venäläisten suojelulla on Venäjän ulkopolitiikassa vahva asema, väitetyillä syrjintäkokemuksilla voi olla kriisin oloissa ulkopolitiittistakin merkitystä. Kysymys Suomen ja Venäjän kaksoiskansalaisten kohtelusta on hankala. Valtioilla on kuitenkin oikeutettuja syitä kohdella muiden valtioiden kansalaisia toisin kuin omia kansalaisiaan.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitän,

että ulkoasiainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 11.5.2022

Jukka Mäkyne ps